

Elmarknaden fungerar bra men kan övervakas bättre

Dagens Industri den 17 april 2010

Tord Holmström och Björn Tarras-Wahlberg skriver att den nordiska elmarknaden inte fungerar (DI Debatt 13/4). Forskningen visar dock på motsatsen: Konkurrensen på den nordiska elmarknaden är god och marknaden fungerar bra i den meningen att produktionen är effektiv och allokeringen till konsumenter inom industrin är effektiv. Sven-Olof Fridolfsson och Thomas Tangerås på Institutet för näringslivsforskning, IFN, har i en uppsats sammanställt de vetenskapliga utvärderingar som har gjorts av konkurrensen på den nordiska elmarknaden.

Slutsatsen är att konkurrensen är bra. Det går inte att fastställa att elproducenterna systematiskt utnyttjar marknadsmakt för att öka elpriset.

En konsekvens av att elproducenterna erbjuder sin produktion till marginalkostnadspris är att även de sälj - order som accepteras har en marginalkostnad under marknadspriset och de som inte accepteras har en marginalkostnad över marknadspriset. Produktionskostnaderna minimeras. Allokeringen till kunderna inom industrin är effektiv, eftersom de har möjlighet att köpa till marginalkostnadspris. Forskningen tyder alltså på att elmarknaden uppfyller de national - ekonomiska kriterierna på en välfungerande och effektiv marknad.

För en utomstående granskare är det dock mycket svårt att avgöra om driften av kärnkraftverken missköts medvetet i syfte att pressa upp elpriset. För att minska den möjligheten vore det önskvärt att samägandet av kärnkraften upphörde.

Det är naturligt att priset blir högt på de varor som det är brist på. Att så är fallet är ett tecken på att marknaden fungerar. Det höga elpriset denna vinter har gett de hushåll och industrier som har möjlighet att minska sin konsumtion incitament att göra det. Det har säkerställt leveransen till de konsumenter som behöver el till nästan varje pris och blackouts har kunnat undvikas.

En marknadsimperfektion är dock att alla hushåll, även de med rörliga avtal, betalar ett pris som är baserat på det genomsnittliga spotpriset under månaden. Hushållen har därför inte några omedelbara incitament att minska konsumtionen under de timmar på dygnet då spotpriset är som högst, eftersom konsumentpriset är detsamma dygnet runt.

Elpriset sätts vanligen av kraft som produceras av fossila bränslen, kol, olja, och gas, och som har förhållandevis höga marginalkostnader. Elproducenternas höga vinster kommer därför framför allt från basproduktionen, vattenkraft och kärnkraft, som har låga marginalkostnader och vars investeringskostnader till stora delar är avskrivna.

Dessutom hindrar regleringar omfattande nyinvesteringar i dessa produktionsslag. Vinsterna från basproduktionen har ökat under senare år, eftersom marginalkostnaden i fossila kraftverk ökade när utsläppsrätterna för koldioxid infördes. Elproducenternas höga vinster under de senaste åren beror således inte på bristande konkurrens utan på regleringar som varit lyckosamma för elproducenterna. I framtiden kommer dock elpriset och elproducenternas vinster att pressas av de omfattande investeringar i förnybar produktion med låga marginalkostnader som elcertifikatsystemet ger upphov till.

Med undantag för imperfektionen i hushållens konsumtion uppfyller den nordiska elmarknaden de national - ekonomiska kriterierna på en väl - fungerande och effektiv marknad.

Fördelningpolitiskt kan dock elproducenternas höga vinster vara ett problem som eventuellt kan motivera de extra fastighets- och effektskatter som under åren har införts på vattenkraftsproduktion och kärnkrafts produktion.

Jag håller med Tord Holmström och Björn Tarras-Wahlberg om att konkurrensen på den nordiska elmarknaden kan övervakas bättre – om inte annat för att öka industrins och allmänhetens förtroende för denna marknad. Som ett led i detta vore det bra om aktörernas budkurvor på spotmarknaden offentliggjordes, vilket är fallet på flera andra elmarknader.

Pär Holmberg

tekn doktor, elkraftsteknik, fil doktor, nationalekonomi forskare, IFN